

Prikaz slovenskih učbenikov za začetni bralni pouk

Ivan Andoljšek, *Naš začetni bralni pouk in učbeniki zanj. I. 1551—1869. DZS, Ljubljana, 1960, 343 str. — II. 1869—1918. DDU Univerzum, Ljubljana 1976, 224 str.*

Naše slovstvene zgodovine sicer omenjajo nekatere pomembnejše abecednike in druge učbenike, malo ali nič pa povedo o njih značaju in o pomenu za čas ter starejše kulturno jezikovne okoliše. To je delno umljivo, saj ti učbeniki niso bili skoro nič raziskani, gledajo pa jih tudi kot nekaj obrobno neliterarnega — čeprav so šolska berila uvajala človeka povečini v poglobljeno branje slovstvenih del. Šele zdaj se je lotil tega prepotrebne raziskovanja Ivan Andoljšek, katerega druga knjiga pa z založbo in tiskom priča o odnosu naših založb do — slovenske kulturne zgodovine. Njen velik del je namreč tudi v teh učbenikih. In ker o prvi knjigi naša slavistična glasila niso spregovorila, se je dotaknimo tu.

Pisatelj poudarja v uvodu, da »za metodiko slovenskega jezika doslej nimamo dovolj natančnega pregleda o osnovnošolskih učbenikih za bralni pouk«. V svojem delu »upoštevava predvsem metodično-didaktični in tehnični vidik... da bi tako izluščil ob abecednikih metode bralnega pouka in ugotovil, koliko je berivo abecednikov in beril ustrezalo duhovnemu razvoju učenec in koliko je bilo primerno za moralno, estetsko in patriotsko vzgojo«. Ob berivu zasleduje izvirnost, kako so prehajala besedila iz enega učbenika v drugega. Upošteval je tudi nemške učbenike in pomočke za pouk branja (verouk), govori ob vsaki dobi najprej o šolstvu, o borbi za slovenske učbenike, v posebnem poglavju obravnava mladinsko slovstvo do 1869. P. Flere mu je sestavil seznam in oznako obravnavanih oseb, žal z napakami, posebna vrednost pa so slike del (271—343).

V drugem delu je pisatelj razvrstil podobe naslovnih strani učbenikov med besedilom, kar je gotovo primerneje in poživlja knjigo. Žal so mnogi izvirniki že tako orumeneli, posnetki pa slabi, da si želimo boljših slik — vendar nam tudi take odkrivajo doslej povečini našim šolnikom in kulturnim zgodovinarjem neznane knjige, posebno iz obrobnih pokrajin, večkrat pisane v narečju. Pisatelj je v uvodni besedi povedal, da so »raziskovalci šele zadnji čas posvetili

več pozornosti učbenikom naših obrobnih pokrajin in boju Slovencev za slovensko ljudsko šolo v Prekmurju, na Koroškem, Štajerskem in Primorskem« ter da je »upošteval pri raziskavi tudi ta vidik«. In docela prav je tako, saj vse premalo poudarjamo in vemo, kdo je s skromnimi sredstvi sicer ohranjal v težkih razmerah slovenstvo na naših mejah, ki jih ni tako malo... Zato je Andoljšek — po uvodnih poglavjih o šolstvu in splošno o učbenikih — v tretjem delu *Učbeniki po posameznih pokrajinah* razvrstil obravnavo v tem smislu v poglavja o petih pokrajinah. Enako je storil v naslednjem, osrednjem delu *Analiza učbenikov*. Tako nazorno vidimo razvoj učbenikov v obravnavanem obdobju, splošne narodnostne in kulturne razmere, ovire in pomen slovenskih knjig v posameznih pokrajinah. Reči moremo in moramo, da je pisatelj oživil na teh straneh marsikako neznano in premalo poznano podobo iz naše preteklosti, ljudi, njih dela in razmere v posameznih pokrajinah, rast naše narodnosti in kulture — prav pri koreninah, v zemlji in tesno nad njo — ko smo navajeni gledati le na dosežke visoko v krošnjah... Andoljšek nam posreduje utripanje tistih žil, ki so oživljale omiko naših preprostih ljudi pol stoletja, odkriva nam prve slovstvene vrednote, ki so hranile in ljudski šoli tudi vse naše kulturne delavce. Področje več, ki ga bo treba upoštevati pri raziskovanju njih življenja in dela!

Andoljškovo zaslužno in tehtno delo bo in bodi izhodišče ter podlaga raziskavam ne le v didaktiki, metodiki in sorodnih strokah, marveč tudi v slovstvenih znanostih — poleg omenjenega vpliva na naše slovstvenike npr. mikajo naše in tuje pesmi in pripovedništvo v berilih iz desetletja v desetletje. Pisatelj je že v poglavju *Povzetek* nakazal smer takega dela. Kot v prvi knjigi, je tudi drugo dopolnil s seznamom sestavljalcev in prevajalcev učbenikov z obširnimi podatki o njih (ukradlo se je nekaj tiskovnih napak), dodal pa je tudi opombe, tako da je delo v vsakem pogledu na razveseljivi znanstveni ravni. Pisateljevo požrtvovalno, dolgotrajno, mučno nadrobno delo zasluži, da ne ostane na policah in v zabojih, marveč da oživi v rokah naših vzgojiteljev na vseh ravneh in da s poznavanjem preteklosti našega šolstva oplodi njegovo sedanost ter bodočnost.

Vilko Novak
Filozofska fakulteta v Ljubljani